

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-48-63>

УДК 336.24

РОЛЬ МИТНИХ ОРГАНІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИТНОЇ БЕЗПЕКИ

THE ROLE OF CUSTOMS AUTHORITIES IN ENSURING CUSTOMS SECURITY

Тертична Анастасія Сергіївна

студентка,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0009-0008-7113-7369>**Найденко Олексій Євгенович**

кандидат економічних наук, доцент,

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0638-3965>**Tertychna Anastasiia, Naidenko Oleksii**

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

У статті розглянуто роль митних органів у забезпеченні митної безпеки. Описано підходи до визначення поняття «митна безпека». Визначено організаційно-правове забезпечення митної безпеки. Визначено призначення та основні завдання митних органів у забезпеченні митної безпеки України. Розглянуто діяльність митних органів у здійсненні міжнародного співробітництва у сфері митної справи. Проаналізовано деякі індикатори митної безпеки. Оцінено частку митних доходів у доходах Державного бюджету України та частку митних доходів у податках і зборах. Проаналізовано коефіцієнт покриття імпорту експортом. Досліджено динаміку надходжень митних платежів до Державного бюджету України. Оцінено роботу митних органів у виявленні митних правопорушень за 2020–2022 роки. Розглянуто випадки порушень митних правил та контрабанди. Обґрунтовано рекомендації щодо реалізації заходів при протидії порушенням митних правил та контрабанді.

Ключові слова: митна безпека, митні органи, митні платежі, порушення митних правил, контрабанда.

The relevance of this article is because the issue of customs security is very important for the state since the main purpose of this concept is to protect the customs interests of the country. Due to constant changes in tax and customs legislation, economic crises, and the shadow economy, customs security remains under threat. If the state does not properly address these issues, it will negatively affect the socio-economic development of Ukraine. Since customs authorities are the main subjects of ensuring customs security, it is, therefore, advisable to consider the main tasks of the structures. The activities of customs authorities are based on a constant analysis of the causes and results of manifestations of customs danger, leading to threats in foreign economic and customs activities. According to the results of the study, the relevant structures take measures to neutralize threats. Since Ukraine has clearly outlined the Euro-oriented path of development, it is necessary to consider measures to improve customs security. The article considers the role of customs authorities in ensuring customs security. Approaches to the definition of the concept of "customs security" are described. The organizational and legal support of customs security is defined. The purpose and main tasks of customs authorities in ensuring the customs security of Ukraine are determined. The activity of customs authorities in the implementation of international cooperation in the field of customs is considered. Some indicators of customs security have been analyzed. The share of customs revenues in the revenues of the State Budget of Ukraine and the share of customs revenues in taxes and fees are estimated. The coefficient of import coverage by export is analyzed. The dynamics of customs payments to the State Budget of Ukraine are investigated. The work of customs authorities in identifying customs offenses for 2020–2022 was evaluated. Cases of violations of customs rules and smuggling are considered. Recommendations for the implementation of measures to counter violations of customs rules and smuggling have been substantiated.

Keywords: customs security, customs authorities, customs payments, violation of customs rules, smuggling.

Постановка проблеми. Через останні події в Україні, а саме пандемію COVID-19 та російсько-українську війну, та їхні негативні наслідки постає питання щодо удосконалення заходів національної безпеки нашої країни, швидкого реагування на зовнішні загрози та протидії можливим негативним наслідкам таких загроз. Однією з важливих складових національної безпеки будь-якої держави є митна безпека, а саме організаційно-економічні процеси її забезпечення та механізми управління ними.

Питання митної безпеки дуже важливе для держави, оскільки головною метою цього поняття є забезпечення захисту митних інтересів країни, а саме захищеність життєво важливих потреб, інтересів і цінностей людини, населення, держави та регіонів від внутрішніх та зовнішніх загроз, джерелом яких є зовнішньоекономічні зв'язки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблем митної безпеки України присвячені такі праці науковців як: Н. І. Гавловської, О. В. Осадчук, Є. М. Рудніченко [1], А. І. Калініченка [2], М. М. Левко [3], П. В. Пашка [4], І. Г. Бережнюка [5], І. В. Новосад [6] та інші. Проте невирішеними залишаються питання, які потребують більш детального вивчення, зокрема визначення економічної суті митної безпеки та основних напрямів забезпечення митної безпеки України.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Забезпечення митної безпеки є основним завданням митних органів кожної держави. Необхідно дослідити діяльність митних органів України у забезпеченні справляння митних платежів до Державного бюджету, захисту національного виробника, протидії митним правопорушенням та боротьби з контрабандою.

Формулювання цілей статті. Метою даної роботи є аналіз роботи митних органів у забезпеченні митної безпеки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні рівень розвитку національної економіки певною мірою залежить від економічної безпеки держави, а саме із її складовою – митною безпекою. Це пов'язано з тим, що митні правовідносини охоплюють не лише економічну сферу, а й політичну, науково-технологічну, сфери державної безпеки та безпеки державного кордону тощо.

Відповідно до ст. 6 Митного кодексу України [7] митна безпека – це стан захищеності митних інтересів України.

Якщо проаналізувати роботи науковців, які досліджували поняття «митна безпека», то їх

умовно можна поділити на дві групи. Перша група фахівців, а саме М. М. Левко [3, с. 17], П. В. Пашко [4, с. 52], І. Новосад [6, с. 148], розуміють це поняття як стан захищеності митних інтересів. Н.І. Гавловська, О. В. Осадчук та Є. М. Рудніченко [1, с. 53] визначають митну безпеку як комплекс ефективних економічних, правових, політичних та інших заходів у митній сфері.

Розглянувши ці два підходи, можемо зробити висновок, що більш доцільно трактувати це поняття так, як закріплено законодавством. Тобто під митною безпекою доцільно розглядати стан захищеності економічних інтересів держави, який забезпечує переміщення через митний кордон України товарів та транспортних засобів; здійснення митного контролю; застосування митних процедур; протидію митним правопорушенням; виконання інших покладених на митні органи завдань.

Що стосується підходу, який визначає митну безпеку як комплекс заходів, то таке визначення більш характерне для поняття «забезпечення митної безпеки».

Об'єктом митної безпеки держави є митні інтереси держави, а предметом – діяльність держави із забезпечення митних національних інтересів. Згідно з ст. 6 Митного кодексу України [7] митними інтересами є національні інтереси України, забезпечення та реалізація яких досягається шляхом здійснення митної справи.

Оскільки відповідно до ст. 543 Митного кодексу України [7] безпосереднє здійснення митної справи покладено на митні органи, то вони і є головними суб'єктами забезпечення митної безпеки. Важливими суб'єктами також є Кабінет Міністрів України та Міністерство фінансів України.

Згідно з ст. 544 Митного кодексу України [7] основним призначенням митних органів є створення сприятливих умов для розвитку зовнішньоекономічної діяльності, забезпечення безпеки суспільства, захист митних інтересів України. Таким чином, завдання митних органів залежать від цілей митної політики, її принципів, а також напрямів державної діяльності у сфері зовнішньої та внутрішньої політики.

Одним з основних завдань, покладених на митні органи України, є розвиток міжнародного співробітництва в галузі митної справи. Наразі митними органами України укладено більше 40 двосторонніх міжурядових угод про співробітництво та взаємодопомогу в митних справах, а також понад 70 міжвідомчих

угод про співробітництво між митними адміністраціями. На підставі цих угод здійснюється обмін інформацією з метою попередження, припинення та розслідування випадків контрабанди та порушень митного законодавства.

Завданням митних органів також є наповнення Державного бюджету України. Тобто рівень митної безпеки може характеризуватися динамікою зміни надходжень від митних платежів, які стягують митні органи. Фіскальна функція є однією з найважливіших, оскільки вона спрямована на захист національних економічних інтересів у зовнішньоекономічній і фінансовій сферах одночасно.

Критеріями економічної безпеки визначено такі показники або індикатори оцінки стану економіки, що відображають реальний стан економічної безпеки. З огляду на актуальність забезпечення митної безпеки в Україні вкрай важливо проаналізувати індикатори митної безпеки у нашій державі. У табл. 1 визначено частку митних доходів у доходах та частку митних доходів у податках і зборах, коефіцієнт покриття імпорту експортом.

Проаналізувавши показники індикаторів митної безпеки України можемо спостерігати, що найбільші частки митних доходів у доходах Державного бюджету України та податкових надходженнях були у 2017 році. Починаючи з 2019 року ці показники значно зменшуються. Одним з головних факторів негативної динаміки є фактор розповсюдження пандемії COVID-19. Через карантинні обмеження країни закривали свої кордони для експорту та імпорту, тому зменшилася торгівля між державами.

У 2021 році ситуація покращується, тому що відновлюється товарообіг. На початку 2022 року показники товарообігу зростали, у порівнянні з аналогічним періодом 2021 року. Проте через повномасштабне вторгнення Україна знову обмежила зовнішньоекономічну діяльність. Причиною стало те, що країна була обмежена з півночі, зі сходу та

тимчасово з півдня. Тобто з чотирьох географічних напрямків в Україні залишився лише західний напрямок, тобто Європейський союз та Молдова. Таким чином, з кінця лютого показники експорту та імпорту різко скоротилися, лише у травні Україна почала відновлювати міжнародну торгівлю. За цей період деякі товари не оподатковувалися взагалі або на них зменшували податкові ставки. Тому у 2022 році спостерігається різке скорочення частки митних доходів у доходах Державного бюджету України.

Коефіцієнт покриття імпорту експортом оцінює ступінь збалансованості зовнішньої торгівлі. В Україні цей показник менше одиниці, тобто торгівельний баланс має від'ємне сальдо, що означає перевищення імпорту над експортом. Хоча з 2019 до 2021 року коефіцієнт зростає. Що свідчить про те, що в цей період частка експорту поступово зростала у товарообігу.

ПДВ, акцизний податок та мито є непрямими податками, тобто це податки на товари і послуги, що встановлюються у вигляді надбавки до ціни або тарифу, оплачуються покупцями при купівлі товарів та отриманні послуг. На рис. 1 представлено динаміку митних надходжень до Державного бюджету України.

Визначено, що більшу частину надходжень становить ПДВ, оскільки податок сплачується майже з усіх товарів та послуг. Іншу частину становлять акцизний податок, який стягується лише з підакцизних товарів, та мито, яке справляється під час переміщення товарів через кордон.

Також головним завданням митних органів в секторі митної безпеки є виявлення, розпізнавання та нейтралізація загроз. Це здійснюється митними органами в рамках виконання правозастосовної та правоохоронної функцій.

Діяльність митних органів України щодо захисту економічних інтересів держави свідчить, що однією із значних загроз за своїми масштабами, обсягами та наслідками є

Таблиця 1

Індикатори митної безпеки України

Індикатори	Рік					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Частка митних доходів у доходах Державного бюджету України, %	40,0	39,9	37,4	33,7	38,4	18,0
Частка митних доходів у податках і зборах, %	50,6	49,1	46,7	42,6	45,0	33,8
Коефіцієнт покриття імпорту експортом	0,87	0,83	0,83	0,91	0,93	0,74

Джерело: складено за даними [8, 9]

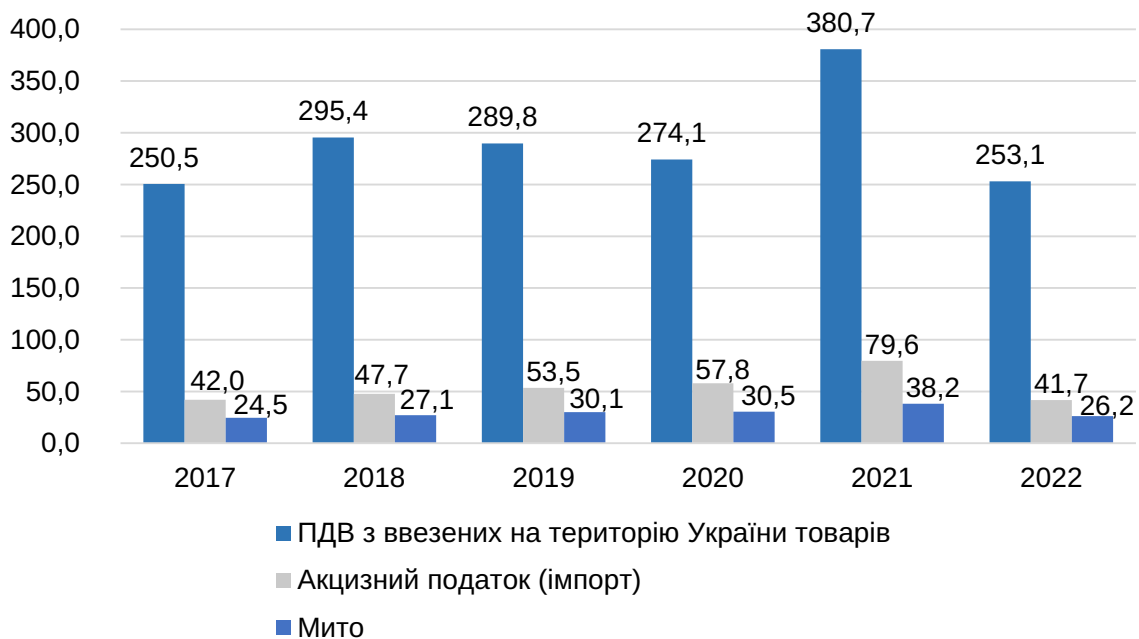

Рис. 1. Динаміка митних надходжень до Державного бюджету України за період 2017–2022 рр., млрд грн

Джерело: складено за даними [8; 9]

порушення митних правил та контрабанда. Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають дотримуватись встановлених правил переміщення через митний кордон України. Проте деякі намагаються обійти обов'язкові процедури митного контролю і митного оформлення, щоб уникнути справляння податків і зборів під час переміщення товарів через митний кордон. Тому головним завданням митних органів є протидія правопорушенням і боротьба з контрабандою.

У 2020 році митницями Держмитслужби було виявлено 14 000 порушень митних правил на суму 2,6 млрд грн. Безпосередньо митницями було розглянуто 4 000 справ про порушення митних правил (рис. 2). На розгляд до суду передано 11 000 справ про порушення митних правил, за результатами якого було накладено стягнення (конфіскація товарів та штрафи) на суму майже 1,2 млрд грн.

У 2020 році були спроби незаконного ввезення психостимуляторів, наркотичних речовин, цигарок, мобільних телефонів, планшетів, інших пристроїв тощо [10].

У 2021 році було виявлено більше 28 000 митних правопорушень на суму 2,8 млрд грн., що на 7,7% більше, ніж 2020 році. Митницями було розглянуто 12 500 справ про порушення митних правил. За результатами розгляду справ судами було накладено стягнення на суму понад 1,7 млрд грн. Найрезонансними

випадками порушень митних правил і контрабанди у 2021 році є [10]:

- спроби ввезення незадекларованого фешенебельного одягу, взуття, годинників тощо;
- спроби незаконного переправлення героїну;
- спроба ввезення техніки Apple; ввезення квадроциклів із недостовірним декларуванням;
- факт порушення строку тимчасового ввезення на митну територію України елітного спорткару.

Протягом 2022 року митниці Державної митної служби України виявили 11 098 митних правопорушень на суму 2,9 млрд грн. За цей рік показник збільшився на 3,6%, у порівнянні з попереднім роком. Кількість справ про порушення митних правил, які розглядалися безпосередньо митницями, становила 9 825. На розгляд до суду митницями передано 5 721 справи про порушення митних правил. За результатами розгляду було накладено стягнення на суму понад 1,8 млрд грн.

У 2022 році було вилучено предметів правопорушень на суму понад 697,5 млн грн [10]. Зокрема:

- промислових товарів на 457,5 млн грн;
- продовольчих товарів та сільгосппродукції на 49 млн грн;

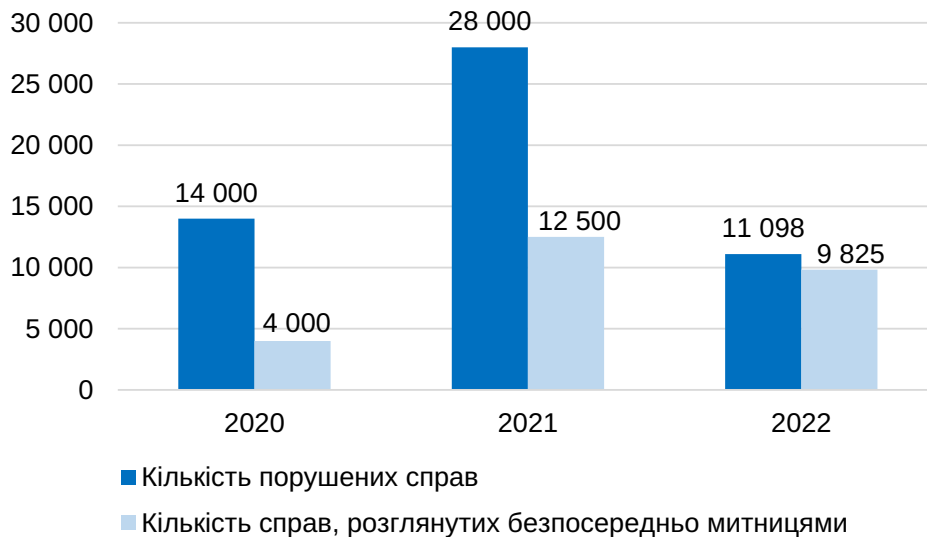

Рис. 2. Кількість порушених справ та справ, розглянутих безпосередньо митницями, щодо порушення митних правил за період 2020–2022 рр., шт.

Джерело: складено за даними [10]

- валюти на 147,3 млн грн;
- транспортних засобів на 43 млн грн.

З метою протидії порушенням митних правил та контрабанді в Україні митні органи повинні реалізувати такі заходи:

- автоматизувати процеси обміну інформації з уповноваженими органами іноземних держав;
- посилювати технічне забезпечення митних органів;
- здійснити автоматизацію всіх процесів декларування товарів;
- налагодити партнерські взаємовідносини між митними органами та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності. Це може бути досягнуто шляхом укладання меморандумів та інших спільних документів, які дозволяють усунути зайві перешкоди та спростити процедури митного контролю.

Висновки. Отже, митна безпека як складова економічної безпеки набуває все більш важливого значення для України. Головною метою цього поняття є забезпечення захисту митних інтересів країни. Головними суб'єктами забезпечення митної безпеки є митні органи

України. Одними з основних напрямків діяльності митних органів є здійснення фіскальної та правоохоронної функцій; забезпечення економічної безпеки держави та захист її економічних інтересів.

Для посилення роботи митних органів у забезпеченні митної безпеки держави пропонується:

- посилювати міжнародного співробітництва у сфері митної справи, як важливої складової реалізації умов Угоди про асоціацію з ЄС;
- запобігати та протидіяти контрабанді, шляхом посилення відповідальності осіб за порушення норм Кримінального кодексу України;
- забезпечення захисту національного товаровиробника завдяки заходам нетарифного регулювання (вартість дозволів, ліцензій, сертифікатів для імпортованих товарів має встановлюватися в розмірі більшому аніж для експортних товарів);
- врегулювання розміру оплати праці працівників середньої ланки митних органів для запобігання корупції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гавловська Н. І., Осадчук О. В., Рудніченко Є. М. Вплив митних органів на економічну безпеку держави. *Митна безпека*. 2011. № 1–2. С. 52–56.
2. Калініченко А. І. Митна безпека як складова національної безпеки України. *Право та інновації*. 2015. № 2 (10). С. 14–18.
3. Левко М. М. Системний підхід до визначення ролі та місця митної безпеки у забезпеченні економічної безпеки держави. *Науковий вісник Херсонського Державного університету*. 2015. № 15. С. 16–20.

4. Пашко П. В. Митна безпека (теорія, методологія та практичні рекомендації) : монографія. Одеса : ПЛАСКЕ, 2009. С. 628.
5. Митна політика та митна безпека України : монографія / за заг. ред. П. В. Пашка, І. Г. Бережнюка. Хмельницький : Мельник А. А., 2013. 338 с.
6. Новосад І. В. Митна безпека як важлива складова економічної безпеки держави. *Світ фінансів*. 2015. № 2. С. 145–155.
7. Митний кодекс України : Закон України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>.
8. Міністерство фінансів України. Звіти про виконання Закону України про «Державний бюджет України». URL: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>.
9. Міністерство фінансів України. Показники виконання Державного бюджету України за 2022 року. URL: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>.
10. Офіційний сайт Державної митної служби України. URL: <https://customs.gov.ua>.

REFERENCES:

1. Gavlovskaya, N. I. & Osadchuk, O. V. & Rudnichenko, E. M. (2011). Vplyv mytnykh orhaniv na ekonomichnu bezpeku derzhavy [The influence of customs authorities on the economic security of the state]. *Mytna bezpeka*, 1–2, 52–56.
2. Kalinichenko, A. I. (2015). Mytna bezpeka yak skladova natsional'noyi bezpeky Ukrayiny [Customs security as a component of the national security of Ukraine]. *Pravo ta innovatsiyi*, 2 (10), 14–18.
3. Levko, M. M. (2015). Systemnyy pidkhid do vyznachennya roli ta mistysya mytnoyi bezpeky u zabezpechenni ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Systematic approach to determining the role and place of customs security in ensuring the economic security of the state]. *Naukovyy visnyk Kherson's'koho Derzhavnoho universytetu*, 15, 16–20.
4. Pashko, P. V. (2009). Mytna bezpeka (teoriya, metodolohiya ta praktychni rekomendatsiyi) : monohrafiya [Customs security (theory, methodology and practical recommendations)]. Odessa: PLASKE.
5. Pashko, P. V. & Berezhnyuk I. G. (Ed.). (2013). Mytna polityka ta mytna bezpeka Ukrayiny [Customs policy and customs security of Ukraine]. Khmel'nitsky: Melnik A.A.
6. Novosad, I. V. (2015). Mytna bezpeka yak vazhlyva skladova ekonomichnoyi bezpeky derzhavy [Customs security as an important component of the economic security of the state]. *Svit finansiv*, 2, 145–155.
7. Mytnyy kodeks Ukrayiny : Zakon Ukrayiny vid 13.03.2012 r. no. 4495-VI [Customs Code of Ukraine: Law of Ukraine of March 13, 2012 no. 4495-VI]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>. (in Ukrainian)
8. Ministerstvo finansiv Ukrayiny. Zvity pro vykonannya Zakonu Ukrayiny pro «Derzhavnyy byudzheth Ukrayiny» [Ministry of Finance of Ukraine. Reports on the implementation of the Law of Ukraine on the "State Budget of Ukraine"]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/statistichnij-zbirnik>. (in Ukrainian)
9. Ministerstvo finansiv Ukrayiny. Pokaznyky vykonannya Derzhavnoho byudzhethu Ukrayiny za 2022 roku [Ministry of Finance of Ukraine. Performance indicators of the State Budget of Ukraine for 2022]. Available at: <https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information>. (in Ukrainian)
10. Ofitsiyyny sayt Derzhavnoyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny [Official website of the State Customs Service of Ukraine]. Available at: <https://customs.gov.ua>. (in Ukrainian)